

HÂTEM-İ ESAM HAZRETLERİ (4)*

Eüzü billâhi mine'ş-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi hakka hamdihî, hamden kesîran tayyiben mübâreken fîh, hamden kemâ yenbagî li-celâli vechihî ve li-azîmi sultânih...

Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ hayra halkihî seyyidinâ muhammedin ve âlihî ve sahibihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn...

Emmâ ba'd:

Aziz ve muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi, ihsânı, ikrâmı dünyada, ahirette üzerinize olsun... Rabbimiz Teâlâ ve Tekaddes Hazretleri cümlelerinizi, cümlemizi sevdiği, râzı olduğu kulları zümresine dahil eyleyip, iki cihanda bahtiyâr eylesin...

Ebû Abdurrahmân es-Sülemî Rh.A ve KS isimli büyük alimin *Tabakâtu's-Sûfiyye kitabının 95. sayfasındayız. Hatem-i Esam Hazretleri'yle ilgili bölümü okuyoruz. 95. sayfanın 11. paragrafından bu gün devam edeceğiz.*

Bu metnin okunmasına ve izaha geçmeden önce, başta Peygamber SAS Efendimiz'in rûh-u pâki olmak üzere onun âlinin, ashâbının, etbâının, ahabâbının, sâdât ve meşayih-i turuk-u aliyemizin cümlesinin, İstanbul'da medfun bulunan medâr-ı iftiharımız Yûşâ

---

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

AS Hazretleri'nin, Ebû Eyyüb el-Ensârî Hazretleri'nin ve sâir sahabe-i kirâm RA hazerâtının:

Şu beldeye ismini vermiş olan Ebû Eyyüb el-Ensârî Hazretleri'nin; içinde bu kitabı okuduğumuz bu güzel tekkeyi tesis etmiş olan Selâmi Mustafa Efendi Hazretleri'nin, yukarıda tekkesi bulunan Şeyh Murad Hazretleri'nin, aşağıda tekkesi bulunan Mustafa Haydar Hazretleri'nin ve yine civarda medfun bulunan meşâyih-i kirâmın, hâssaten Abdül'ehad-i Nûrî Hazretleri'nin ve bunların hepsinin, seleflerinin ve hulefâsının ruhları için, ve hâssaten Hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî Hazretleri'nin ruhu için ve bu kitabı yazan ve bu kitaptaki bilgileri müellife ulaştıran alimlerin, râvîlerin ruhları için;

Ve uzaktan yakından buraya gelmiş olan siz kardeşlerimizin ahirete göçmüş olan sevdiklerinin, yakınlarının, dostlarının ruhları için; ve bu beldeleri fetheden fatihlerin, başta Fatih Sultan Muhammed Han olmak üzere ordusu mensubu gazilerin, mücahidlerin, şehidlerin ruhları için, cümle hayrât ü hasenât sahiplerinin ervahı için;

Cümlesinin ruhları mesrûr olsun, makamları a'lâ olsun, dereceleri yücelsin, kabirleri nurlansın ve cennet bahçesi olsun, Allah-u Teâlâ Hazretleri onları da, bizleri de büyük mükâfatlarla taltif eylesin diye, bir Fatiha, üç İhlâs-ı Şerif okuyup öyle başlayalım! Buyurun:

.....

a. Herkesin iyiliğini istemek

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

وَبِهِ قَالَ حَاتِمُ النَّصِيحَةِ لِلْخَلْقِ إِذَا رَأَيْتَ إِنْسَانًا
فِي الْحَسَنَةِ أَنْ تَحْتَهُ عَلَيْهَا وَإِذَا رَأَيْتَهُ فِي مَعْصِيَةٍ
أَنْ تَرْحَمَهُ

TS. 95/11 (*Ve bihî kâle hâtemün: En-nasîhatü li'lhalki, izâ raeyte insânen fî'l-haseneti, en tehussehû aleyhâ, ve izâ raeytehû fî ma'siyetin en terhamehû.*)

Aynı rivâyet zinciriyle ki, yukarıdan beri böyle geliyor sözler: Ebû Ali'den işitmiş müellifimiz Ebû Abdurrahmân es-Sülemî, Ebû Ali'nin ismi Said ibn-i Ahmed el-Belhî. O da babasından işitmiş, o da Muhammed ibn-i Abd'den işitmiş, o da dayısı Muhammed ibn-i Leys'ten işitmiş, o da Hamid-i Leffâf'tan işitmiş, o da Hâtem-i Esam'dan naklediyor. Aynı rivâyet zinciriyle Hâtem-i Esam şöyle buyurmuş:

(*En-nasîhatü li'lhalki*) “Nasihât halk içindir, insanların hepsi içindir. Yâni iyisi, kötüsü, hepsi içindir.”

Arapça'da nasihat demek, bizdeki gibi karşısına alıp da, parmağını sallaya sallaya öğüt vermek değildir. Arapça'da nasihat, samimi duygular beslemek, halis niyetli olmak, iyi niyetli olmak, iyiliğini istemek demek; ona karşı tavrında ve duygularında ihlâslı ve samimi olmak demektir.

Yâni bütün mahlûkatın iyiliğini isteyecek, samimi duygulara, iyi niyete sahip olacak bir insan.

(İzâ raeyte insânen fî'l-haseneh) “Bir insanı iyilik yapmakta ve iyi halde görürsen, (en tehussehû aleyhâ) onu teşvik edersin. ‘Aman devam et, daha fazlasını yap, pek güzel!’ filan diye teşvik etmektir. Bu ona karşı samimi duyguların, ihlâsın, iyiliğini istemenin gereğidir.”

(Ve izâ raeytehû fî ma'siyetin) “Onu günahta görürsen, gene ona karşı iyi duygular içinde olacaksın.” Bu sefer ne olacak? (En terhamehû) “Ona acıyacaksın.” Yâni (en tübgıdehû) demiyor, ona kızacaksın demiyor, acıyacaksın. “Yazık... Bu günah işliyor, vah zavallı, yanacak, ceza görecek, Allah'ın azabına uğrayacak, mahvolacak... Yaptığı günah kadar büyük cezalar çekecek ahirette...” diye acımak.

İşte bu müslümanın kârıdır, işidir, vasfıdır. Yâni bizde böyle duygular var. Hadis-i şerif de vardır bu hususta... Çünkü, insan günahkâra kızarsa, veya daha başka birtakım tavırlar takınırsa, zararlı oluyor. Nasıl zararlı oluyor? Eğer onun yaptığı günahı başkalarına anlatıp da, şöyle yapmış böyle yapmış filan derse; gıybetini etmiş olur. Eğer onun yaptığı günahı “Yapsın canım!” diye müsamaha eder, râzı olursa, küçümserse; günaha girmiş olur.

Birisi gıybet; birisi râzı olursa aynen işlemiş gibi müşterek olmuş olur, ortak olmuş olur. “Yapsın canım, ben olsaydım ben de yapardım!” filan dedi mi, ortak olmuş olur.

Başka ne kalıyor?.. (Ve in ayyebehû) Eğer ayıplarsa, “Tüh, vay utanmaz, arlanmaz! Öyle şey yapılır mı yâ, öyle yapmış ha!..” diye ayıplarsa; o zaman (übtiliye bihî) Allah onu o günaha mübtelâ kılar.

“—Sen misin ayıplayan, küçümseyen, ben olsaydım yapmazdım diyen, bakalım sen ol da yapmayacak mısın?” diye, o günaha düşürür onu.

Onun için, ayıplamağa gelmez; çünkü Allah seni de o günahı işlettirme durumuna düşürür, onu ayıpladığın için; ben olsaydım yapmazdım diye düşündüğün için.

“—Yapılır mı böyle şey?..”

“—İşte hadi bakalım, yapılmazdı ama, sen niye yapıyorsun, gör!” gibilerden, Allah onu da o günaha düşürür.

O bakımdan ayıplamağa gelmez. “Yapsın canım, kuldur, yapar, tevbe eder.” filan diye râzı olmağa da gelmez. O zaman günahına ortak olmuş olur.

Lafını sağ sola söylemeğe de gelmez, yaymağa da gelmez, “Falanca şöyle etmiş, böyle etmiş.” diye. O zaman gıybet olur, dedikodu olur, o da günah... Bir şey kalıyor: Acımak, dua etmek... Müslümanın yapacağı budur.

(En-nasîhatü li'lhalki) “Halka karşı nasihat, yâni iyi duygular beslemek...” Müslümanlıkta iyi duygular beslemek, sadece halka karşı değildir.

Hadis-i şerifte Peygamber SAS Efendimiz buyuruyor ki:¹

الدِّينُ النَّصِيحَةُ قَالُوا لِمَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لِلَّهِ
وَلِكِتَابِهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِأَيِّمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ

م.د.ن.حم.عن تميم الدارى؛ ت.ن.حم.طس.عن أبى هريرة؛ حم.طب.ع.عن ابن عباس؛ ك.ر.عن (ثوبان)

(Ed-dînü en-nasîhatü) “Din hâlis kalplilikten ibarettir.” İslâmiyet, dindarlık dediğimiz şey, insanın kalbinin has, halis, muhlis, samimi ve pâk olmasıdır.

(Kâlû: Li-men yâ rasûla’llâh) “Kime karşı yâ Rasûlüllah?” diye soruyorlar.

---

¹ Müslim, *Sahîh*, c.I, s.74, no:55; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.704, no:4944; Neseî, *Sünen*, c.VII, s.156, no:4197; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.IV, s.102, no:16982; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.X, s.435, no:4574; İmam Şâfiî, *Müsned*, c.I, s.233, no:1152; Taberânî, *Mu’cemü’l-Kebîr*, c.II, s.52, no:1260; Ebû Ya’lâ, *Müsned*, c.XIII, s.79, no:7164; Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, c.IV, s.323, no:5265; Beyhakî, *Sünenü’l-Kübrâ*, c.VIII, s.163, no:16433; Neseî, *Sünenü’l-Kübrâ*, c.IV, s.432, no:7820; Hamîdî, *Müsned*, c.II, s.369, no:837; İbnü’l-Ca’d, *Müsned*, c.I, s.392, no:2681; Kudâî, *Müsnedü’ş-Şihâb*, c.I, s.44, no:17; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.XIV, s.207, no:7495; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XI, s.53, no:2706; Deylemî, *Müsnedü’l-Firdevs*, c.II, s.226, no:3095; Temîm ed-Dârî RA’dan.

Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.324, no:1926; Neseî, *Sünen*, c.VII, s.157, no:4199; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.297, no:7941; Taberânî, *Mu’cemü’l-Evsat*, c.IV, s.122, no:3769; Neseî, *Sünenü’l-Kübrâ*, c.IV, s.433, no:7822; Ebû Nuaym, *Hilyetü’l-Evliyâ*, c.VI, s.242; Temmâmü’r-Râzî, *el-Fevâid*, c.II, s.107, no:1271; İbn-

Buyuruyor ki Peygamber SAS Efendimiz:

(Li'llâhi) "Allah'a karşı da iyi duygular besleyecek, samimi olacak. (Ve li-kitâbihî) Kur'an-ı Kerim'e karşı da samimi bağlılığı, halis duyguları olacak. (Ve li-rasûlihî) Rasûlüllah'a karşı iyi duygular besleyecek, samimi olacak. (Ve li-eimmeti'l-müslimîn) Müslümanların yöneticilerine karşı da iyi duygular besleyecek. (Ve li-âmmetihim) Müslümanların hepsi için iyi duygular besleyecek... Yâni halk için, ahali için de iyi duygular besleyecek."

Allah'a karşı iyi duygular beslemek, yâni Allah'a karşı nasihat nasıl olur? Onun emirlerini tutmak, yasaklarından kaçınmak, ona kulluğu güzel yapmak tarzında olur.

---

i Hibbân, *Tabakâtü'l-Muhaddisîn*, c.III, s.383; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, c.I, s.346; Dâra Kutnî, *İlel*, c.X, s.115, no:1905; Ebû Hüreyre RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.351, no:3281; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XI, s.108, no:11198; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.IV, s.259, no:2372; Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, c.I, s.74, no:92; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Dârimî, *Sünen*, c.II, s.402, no:2754; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.I, s.45, no:19; Temmâmü'r-Râzî, *el-Fevâid*, c.II, s.67, no:1161; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.II, s.412, no:531; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, c.IV, s.133, no:2923; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.IX, s.307; Sevbân RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.I, s.263, no:290, 293; *Kenzü'l-Ummâl*, c.III, s.740, no:7197, 7201, 8774, 8776; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.263, no:699 ve c.II, s.305, no:1324;

Câmiu'l-Ehâdis, c.XXXIX, s.230, no.42406; ;RE. 97/11.

Rasûlüllah'a karşı nasihat, yâni iyi duygular beslemek nasıl olur? Onun sünnet-i seniyyesine uymak, buyruğunu tutmak, ümmetini sevmek, kendisini sevmek, salât ü selâm getirmek, ümmete hizmet etmekle olur.

Kitabullah'a karşı, Kur'an'a karşı nasihat nasıl olur? Yâni, Kur'an-ı Kerim'i karşına alıp da ona öğüt verme durumu yok; ona karşı samimi duygu nasıl olacak? Onun ahkâmını öğrenmek, ezberlemek, bellemek, uygulamak ve ona tâbi olmakla olur.

Müslümanların ümerâsına, rüesâsına, yöneticilerine karşı samimiyet nasıl olur?.. Dua etmek, doğru yola gelmesine çalışmak; iyi işler yapıyorsa, destekçi olmak; kötü işler yapıyorsa, dua etmek ve yaptırtmamağa, engellemeğe gayret etmek tarzında olur.

Umûmî ahâli için nasihat nasıl olacak? İşte burada. İyilerine iyilikleri yapmakta destek olmak, teşvik etmek; kötülerine de acımak, merhamet etmek... Müslüman böyle.. Tasavvuf bu işte...

Ama biz umûmiyetle öyle yapmıyoruz. Hele hele yöneticilere kızmak, atıp tutmak, yâni benim bile şahsen —ayıplıyorum şimdi kendimi— yaptığımız şeyler. Demek ki yapmayacağız, dua edeceğiz vs... Sonra işte günahkârlara da kızıyoruz:

“—Vay edepsiz, çıplak geziyor! Vay edepsiz plajda şunların yaptıklarına bak!.. Vay edepsiz, içki içiyor!” filan diyoruz.

Ne yapacağız? Acıyacağız, yüreğimiz yanacak onlar için. Şimdi, kızmakla acımak arasında, insanda davranış değişir. Kızan bir insan kaşlarını çatar, arada kavga çıkar. Ve öyle oluyor. Bugün Türkiye’de fiilen, günahkârlarla dindarlar arasında bir çekişme oluyor, düşmanlık oluyor.

Halbuki acısa, o zaman Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî ile, Yûnus Emre’yle, o zamanın insanları arasındaki gibi olacak. Papazlar bile hürmet ediyorlarmış ya Mevlânâ Hazretleri’ne... Hani hepsi ağlamışlar cenazesinde filan. Neden?.. Günahkâra râzı değil, teşvik etmiyor günahı ama; acıyor. Acıyınca insan, acıdığı kimseye yaklaşımı, kızan bir insanın yaklaşımı gibi olmaz. Bakışı bile değişik olur. O bakış karşı tarafa müsbet tesir eder. Kaşları çatık bakmak başka türlü tesir eder, merhametle acıyarak bakmak başka türlü tesir eder. Kızarak söz söylemek başka türlü olur:

“—Bana bak! Kafanı kırarım, çekil oradan!” bilmem ne filan tarzında olur, sesin tonu değişir.

Acıyarak oldu mu;

“—Aziz kardeşim, canım ciğerim, yapma etme, kendini mahvediyorsun!” filan tarzında olur. Onun tesiri başka olur.

Bunları iyi öğrenelim! Tasavvuf bunları öğrenmek ve uygulamak... Yâni. şekil değil diyoruz ama, demin dua ederken aklıma geldi: Şimdi, tekke ya burası, tasavvufî bir kitap da okuyoruz, şeyhlik müridlik de var... Bir de hatırıma geldi ki, yâni biz de buraya uygun kılık kıyafet giyinsek...

Şurada şöyle cübbeyle, sarıkla dursak...

Hatta, Nakşî Tarikatı'nın sarığının belli bir şekli var. Dört parça oluyor yukarısı, dört dilim dikilerek yapılıyor. Bu dört terki temsil ediyor: Terk-i dünyâ, terk-i ukbâ, terk-i hestî, terk-i terk... Onu temsil ediyor, onun etrafında sarık sarılacak. Ve cübbe olursa, sarık olursa... O zaman burada bir mistik ve tarihi hava olur. Fena da olmaz. Şekil de güzel, öz de güzel... Onların hepsini inşâallah yapmağa çalışalım!

b. Allah'ın Takdirine Razı Olmak

12. paragraf:

وَبِهِ قَالَ حَاتِمٌ عَجِبْتُ مِمَّنْ يَعْمَلُ بِالطَّاعَاتِ
وَيَقُولُ إِنِّي أَعْمَلُهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاةِ اللَّهِ ثُمَّ تَرَاهُ
أَبَدًا سَاخِطًا عَلَى اللَّهِ وَرَادًّا لِحُكْمِهِ أَتُرِيدُ أَنْ
تُرْضِيَهُ وَلَسْتُ بِرَاضٍ عَنْهُ كَيْفَ يَرْضَى عَنْكَ
وَأَنْتَ لَمْ تَرْضَ عَنْهُ

TS. 95/12 (Ve bihî kàle hâtemün) Yine aynı rivâyet zinciriyle, Hâtem-i Esam buyurdu ki: (Acibtü mimmen ya'melü bi't-tàat, ve yekülü: Innî a'melühû ibtiğâe merdâti'llâh. Sümme terâhu ebeden sâhıtan ale'llâh, ve râdden li-hükmihi. E türîdü en türdiyehû ve leste birâdın anhu? Keyfe yerdà anke, ve ente lem terda anhu?)

(Acibtü) Acibe fiili min ile kullanılır. “Ben filanca kimseye şaştım.” deriz biz. Ismin e haliyle tümlecini kullanırız. Araplar den haliyle kullanıyor. “Filanca kimseye şaştım.” demiyor da, “Filanca kimseden şaştım.” tarzında söylüyor. Bize ters... Ama bunu ben niçin size söylüyorum? Eğer Arapça bir cümle kuracaksanız, Türk mantığıyla kurarsanız, o zaman Arapça cümle bozuk olur. Yâni, Arapların bunu söylerken min takısını kullandığını, den takısıyla kullandığını, ismin den halini kullandığını bilmeniz lâzım!..

(Acibtü mimmen ya'melü bi't-tâah) “İbadet ve taat işleyen insana şaşarım.” diyor. İnsandan şaşarım tarzında söylüyor ama, tercümesini insana diye yapıyoruz. (Ya'melü bi't-tâat) “İbadet ve taatinde, yâni Allah'a mutî, ibadetini, taatini yapıyor ama; (ve yekülü innî a'melü ibtigâe merdâti'llâh) ben bu güzel ibadet ve taatleri Allah'ın rızasını kazanmak için yapıyorum diyor ama...” (Sümme terâhu ebeden sâhitan ale'llâh) (Cümle bitmeden nokta koymuş, bu noktalama yanlış. Yâni metni takip edenler bilsin ki, o noktalama yanlış. Cümle bitmedi ki, devam ediyor. Buraya virgöl konulabilir ancak.)

“Ben amellerimi Allah'ın rızasını kazanmak için yapıyorum.” diyerek ibadet ve taatle meşgul olan bir insana şaşarım ki, evet, böyle diyor ama; (sümme terâhu ebeden sâhitan ale'llâh) onu dâimâ Allah'a kızgın görürsün.” Nasıl kızıyor? (Râdden li- hükmihî) “Kaza ve kaderinin hükmünü kabul edemiyor.

Allah'ın mukadderâtını kabul edemiyor, ona karşı reaksiyonu var, onu kabul edemiyor.”
Yâni, ‘Her ibadet ve taatimi Allah'ın rızasını kazanmak için yapıyorum.’ diyen bir insan ama, bir taraftan da Allah'ın hükmüne râzı olma huyuna sahip olamamış. Allah'ın mukadderâtını kabullenemiyor, kızıyor:

“—Niye bu böyle oldu, niye bu böyle oldu, niye bu böyle oldu? Allah niye bunu bana takdir etti, niye başıma bu belâ, bu ceza, bu durum geldi?”
filan diyor.

İşte böyle insana şaşarım diyor.

(E türîdü en türdiyehû ve leste bi-râdin anhu)
“Hey şaşkın!” diye hitap ediyor ona. “Sen, onu kendinden râzı etmeğe çalışıyorsun ama, (ve leste bi-râdin anhu) sen ondan râzı değilken, sen onu nasıl râzı etmeğe çalışıyorsun? Sen ondan râzı olacaksın ki, o senden râzı olsun... Sen hükmüne itiraz ediyorsun, mukadderâtını beğenmiyorsun, o gibi hususlarda teslimiyetin yok, kadere teslimiyetin yok... Bir taraftan da, ‘Ben onu râzı etmeğe çalışıyorum.’ diyorsun. Olur mu?”

(Keyfe yerdâ anke ve ente lem terda anhu) “Sen ondan râzı olmamışken, o senden nasıl râzı olsun?.. Evvelâ sen ondan bir râzı ol bakalım!”
Nasıl râzı olacak kul? Kadere râzı olarak, kadere itiraz etmeyerek; kader böyledir diye onu engin bir olgunlukla karşılayarak.

Tabii kader bazen tatlı olur, bazen acı olur. (Hayrihî ve şerrihî mina'llâhi teâlâ) Acısı, tatlısı, hepsi Allah'tan...

Senin hoşuna giden de, gitmeyen de hepsi Allah'tan... Kaderin hepsini Allah'ın kaderi diye sevebilecek duruma gelersen, Allah'ın kaderine râzı olma durumuna gelersen, o zaman Allah da senden râzı olur. Yoksa, "Allah'ın kaderine kızıp dururken, Allah'ı râzı edecek ameller yapıyorum diye düşünen insana şaşarım ben!" diyor. "Sen ondan râzı olmazken, o senden nasıl râzı olsun? Duygular karşılıklı olur." diyor.

Ebû Hüreyre RA'dan rivayet olunmuş ki, Peygamber SAS şöyle buyurmuş:²

يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي

(خ.م.ت.ه.ح.م.حب.عن أبي هريرة)

(Yekülü'llâhu azze ve celle) "Aziz ve Celîl olan Allah-u Teâlâ Hazretleri buyurur ki..." diyor Peygamber SAS Efendimiz: (Ene inde zanne abdî bî) "Ben kulumun bana zannına göreyim. Yâni bana karşı ne zan beslerse, ben de onun o zannettiği, umduğu şeyi ona ihsan ederim. Benden bekleyeni mahrum etmem!"

---

² Buhârî, *Sahîh*, c.VI, s.2694, *Tevhîd* 100/15, no:6970; Müslim, *Sahîh*, c.IV, s.2061, *Zikir* 48/1, no:2675; Tirmizî, c.V, s.581, no:3603; İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1255, no:3822; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.413, no:9340; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.III, s.93, no:811; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.4, s.412, no:7730; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.IX, s.27; Taberânî, *Dua*, c.I, s.27, no:18; Beyhakî, *Erbaune's- Suğrâ*, c.I, s.87, no:43; Ebû Hüreyre RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.225, no:1135; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.102, no:1897;

Câmiu'l-Ehâdîs, c.XXIV, s.197, no:26967.

Kulun durumuna göre Allah'ın kuluna muamelesi. Kul Allah'ı seviyorsa, Allah kulu seviyor... Kul Allah'tan razıysa, Allah kuldan râzı... O zaman, bizim duygularımız ona karşı iyi değilse, kulluğumuz iyi değilse, demek ki onun da bize karşı durumu bizimki gibi. Yâni, o zaman iyi değil.

O halde ne yapmamız lâzım? Kendi durumumuzu düzeltmemiz lâzım! Tabii en zor işlerden biridir kaza ve kadere rıza ve teslimiyet. Buna rızâ makamı derler tasavvufta. Yâni, kul bu makama erdi mi yâni bu huya sahip oldu mu, orada istikrar kesbetti mi, yüksek bir makam elde etmiş olur.

Eşkîya, evliyaullahtan birisinin yolunu kesmiş. Başlamışlar çocuklarını önünde öldürmeğe, kesiyor. Eşkîya ya, haydut ya herif... Herhalde çıkart paranı dedi, param yok dedi, çocuğunu kesiyor bir sebeple... Çocuklarını kesiyor, o böyle kenarda duruyormuş. Adamın dikkatini çekmiş,

“—Yahu, ne biçim babasın sen, ne katı kalpli babasın! Ben senin çocuğunu kesiyorum, gık demiyorsun, ne itiraz ediyorsun, ne feryâd ediyorsun, ne zıplayıp karşıma çıkıyorsun?”

Demiş:

“—Allah'ın kaderi. Allah'ın takdiri olarak öyle oluyor, ben nasıl ona itiraz edeyim?” demiş.

Adamın eli ayağı kesilmiş.

“—Yahu, bu sözü önceden söyleseydin, yapmazdım bu çocukların öldürülme işini...”

“—O da Allah’ın kaderi. Bu kadar ölecekmiş, ötekisi kalacak.” demiş.

Sonra bir başka meşhur hikâyeye, her zaman anlatırım: Hani yanlışlıkla bir dervişi suçlamışlar, asmağa götürüyorlar. O da kendi kendine sormuş, demiş ki:

“—Sen Allah’a râzı olmaktan, kaderine râzı olmaktan bahsederdin eskiden hep. Bak şimdi seni haksız yere cellada götürüyorlar, kafanı kesecekler. Ama suçsuzsun, haksız yere seni itham ediyorlar, ondan öldürecekler. Buna da râzı mısınız?”

Bakmış, râzı...

“—E ne yapalım, ömrüm burada bitecek demek ki, ahirete göçeceğiz.” diye düşünüyor, hiç itirazı yok.

Celladın önüne kadar geldiği zaman bir haber gelmiş:

“—Durun! Yanlışlık var, bu adam casus filan değil, suçu yok, salıverin!” demişler.

Salıvermişler, kurtulmuş. Diyor ki, o mübarek zât:

“—Vallahi, ölümden halâsıma değil, o andaki ihlâsıma seviniyorum. Ölümden kurtulduğuma, ölümden döndüğüme, kafamın kesilmemesine değil; o anda kendi kendime sordum ya, ‘Allah’ın takdirine râzı mısınız bakalım, şu anda da kafan kesilecek?’ “Razıyım!” diye içimden böyle bir müsbet duygu bulmama hâlâ seviniyorum; ölümden kurtulduğuma değil.”

Ya râzı olmasaydı; ‘Öyle şey de olmaz canım, böyle kaza da, kader de filan...’ gibi bir ters duygu olsaydı, o zaman kaybedecekti imtihanı...” Demek ki kazandı ama, zor... Yâni imtihan sorusu kolay değil. Kaza ve kadere rızayı işleyen bir cümle bu.

c. Nasihatini Evvelâ Kendin Tut!

13. paragraf:

وَبِهِ قَالَ قَالَ حَاتِمٌ إِذَا أَمَرَتِ النَّاسَ بِالْخَيْرِ فَكُنْ
أَنْتَ أَوْلَىٰ بِهِ وَأَحَقُّ وَأَعْمَلُ بِمَا تَأْمُرُ وَكَذَا
بِمَا تَنْهَىٰ

TS. 95/13 (Ve bihî kàle hâtemü) Hâtem-i Esam yine aynı rivâyet zinciriyle bize gelen bilgiye göre, müellife, daha doğrusu Sülemî’ye gelen bilgiye göre ne buyurmuş: (İzâ emerte’n-nâse bi’l- hayri, fekün ente evlâ bihî ve ehak; va’mel bimâ te’mür, ve kezâ bimâ tenhâ)

(İzâ emerte’n-nâse bi’l-hayr) “İnsanlara hayrı emrettiğin zaman, ey beni dinleyen kişi!” diyor. “İnsanlara hayrı emrettiğin zaman, (fekün ente evlâ bihî ve ehak) sen o hayrı yapmağa en layık ol! En evvel yapan kimse, bu işi en doğru yapan ilk kişi sen ol, söylediğini yap yâni. Nasihatini evvelâ kendin tut!” demek istiyor. (Va’mel bimâ te’mür) Emrettiğinle sen amel eyle, yâni emrettiğini kendin yap! (Ve kezâ bimâ tenhâ) Nehyettiğini de, başkasına yapma dediğini de, tabii aynı şekilde yapma!”

“–Harama bakma!” diyorsun, sen de bakma...

“–Namazı bırakma!” diyorsun, “Gece namazını bırakma veya yatarken abdestli yat!” diyorsun; tamam sen de abdestli yat, sen de gece namazına kalk!.. Yâni emrettiğini uygula!” diyor.

Bu da tabii önemli hususlardan birisidir. İnsanların çoğu nasihati kolayca yaparlar. Herkes nasihat edebilir, eder de. Gevezelik kolaydır, nasihat etmek kolaydır.

النَّصِيحَةُ سَهْلٌ وَالْمُشْكِلُ قَبُولُهَا

(En-nasîhatü sehlün, ve’l-müşkilü kabûlühâ)
“Öğüt vermek kolaydır, kabul etmek zordur.” demişler. Herkes öğüt verir.

Onun için ne yapacağız? Söylediğimiz şeyi önce kendimiz tutacağız. Bunu tavsiye ediyor. E insan bu tavsiyeyi tutmazsa ne olur? O zaman insan günahkâr durumuna düşer.

Bunun hakkında ayetler var:

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ
تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

(البقرة: ٤٤)

(E te’mürûne’n-nâse bi’l-birri ve tensevne enfüseküüm ve entüm tetlûne’l-kitâb, efelâ ta’kılûn.) buyruluyor Benî İsrâîl’e.

(E te'mürûne'n-nâse bi'l-birri) "İnsanlara iyiliği emrediyorsunuz da, (ve tensevne enfüsekü) kendinizi unutuyor musunuz? Yâni kendinize o söz hiç tesir etmiyor, söylediğinizi yapmıyorsunuz. (Ve entüm tetlûne'l-kitâb) Allah'ın indirdiği önünüzdeki Tevrat'ı okuyup dururken... Yâni, başkalarına söyleyip söyleyip, kendiniz yapmıyorsunuz. (Efelâ ta'kılûn) Aklınız yok mu, hiç akletmez misiniz bunun ne kadar kötü bir durum olduğunu? Bundan dolayı Allah'ın size ceza vereceğini düşünmez misiniz?" (Bakara, 2/44) diye, Benî İsrail'in akli eren, daha doğrusu akli ermeyen, ama sözü söyleyen kimselerine itabda bulunuyor Kur'an-ı Kerim. Hitâb-ı itabda bulunuyor, itab yollu hitapta bulunuyor.

Onun için ne yapmamız lâzım? Nasihatimizi evvelâ kendimiz uygulayan kişi olmamız lâzım! Bu çok önemli bir noktadır. Bunu yapmağa hepimiz gayret edelim!

d. Cihad Üç Çeşittir

وَبِهِ قَالَ حَاتِمُ الْجِهَادِ ثَلَاثَةٌ جِهَادٌ فِي سِرِّكَ مَعَ
الشَّيْطَانِ حَتَّى تَكْثِرَهُ وَجِهَادٌ فِي الْعَلَانِيَةِ فِي أَدَاءِ
الْفَرَائِضِ حَتَّى تُؤَدِّيَهَا كَمَا أَمَرَ اللَّهُ وَجِهَادٌ
مَعَ إِعْدَاءِ اللَّهِ فِي غَزْوِ الْإِسْلَامِ

TS. 95/14 (Ve bihî kàle hâtemün) Yine aynı râvîlerden gelen habere göre, Hâtem-i Esam buyurmuş ki: (El-cihâdü selâseten:

Cihâdün fî sırrike, mea's-şeytânü hattâ teksirahû; ve cihâdün fî'l-alâniyeti, fî edâi farâidi hattâ tüeddîhâ kemâ emera'llâh; ve cihâdün mâ a'dâi'llâhi, fî gazvi'l-islâm.)

Hâtem-i Esam Hazretleri buyurmuş ki:

(El-cihâdü selâseten) “Cihad üç tanedir, üç çeşittir.”

1. (Cihâdün fî sırrike mea's-şeytân hattâ teksirahû) “İçinde, kimsenin görmediği iç alemde, Allah'ın bildiği o iç dünyanda şeytanla cihad etmek; onu kırıncaya kadar, mağlup edinceye kadar... O şeytanı ve ordusunu kırıp geçirinceye kadar içindeki şeytanla mücadele...” Bu bir. Önce bunu saydı.

2. (Ve cihâdün fî'l-alâniyeh) “Bir de aşikâre cihad.” Ötekisi sırrî, içten, gizli, içinde bir cihaddı. Aşikâre cihad nedir? (Fî edâi farâidi hattâ tüeddîhâ) “Allah'ın emrettiği farîzaları yapmak konusunda cihad.”

Yâni namaza gelecektin, niye gelmedin? Sabah namazına kalkacaktın, niye kalkmadın? Yatsı namazında niye televizyonun başından ayrılamadın? vs. Yâni yapılması gereken şeylerin yapılması, yasaklanmış şeylerden insanın kendini koruması konusunda, bu da bir cihad... Çünkü kolay değil. Yâni insanın kendisini yenmesi, nefsini yenmesi kolay değil. Zahirde bunu da yapacaksın.

İçinde şeytanı ve ordusunu yeneceksin. Zahirde de tembelliğini yenip yapman gereken aksiyonları, faaliyetleri, ibadet ve taatleri ihmalsiz yapacaksın; iki.

3. *(Ve cihâdün mâ a'dâi'llâh) "Bir de Allah düşmanlarıyla cihad. (Fî gazvi'l-islâm) İslâm'ın gazâsı, yayılması, büyümesi, korunması için."*

Bunu üçüncü söyledi. Yâni Azerbaycan'da, Bosna'da, Hersek'de silah silaha, karşı karşıya yapılan savaşı sonuncu söyledi. Düşmanla, Allah düşmanıdır diyor. Dikkat ederseniz, Allah düşmanıdır diyor, şahsi düşmanla değil... Bugün müslümanların çoğu birbirleriyle uğraşüyor. Çok kimseler, çok acı misaller bilirim ki, birbirleriyle uğraşmışlardır. *(A'dâi'llâh) Allah düşmanıdır, senin düşman olduğun insanla değil. (Âdâi'llah) Allah düşmanıdır cihad edecek insan. Bunu üçüncü söylüyor.*

Birinci söylediği ne?.. Şeytanla içinde savaş. İkinci söylediği ne?.. Allah'ın emirlerini, ibadet ve taatleri yapmak için, zahirdeki yapması gereken vazifeleri ihmale etmeyip, onları yapmak. Üçüncüsü de, düşmanla savaş.

Demek ki, şeytanı yenmek de bir savaşı gerektirir. Demek ki, ibadet ve farizaları yapmak da bir savaşı gerektirir. Hakikaten de öyle. Alışmamışsa bir insan namaz kılmıyor. İyi bir aileden ama alışmamış, namazı alacalı bulacalı, ihmalkâr veya kusurlu, veya cumadan cumaya geliyor, veya bayramdan bayrama geliyor...

İtirazı yok, tamam, müslüman. Namazın kılınması gerektiğini de biliyor ama, vazgeçemiyor. Kolay değil alışmamışsa.

İçkiye alışmış, bırakması kolay değil. Kumara alışmış, her seferinde ağlar, zırlar, pişman olur, tevbe eder, bir daha yapmayacağım der; gene gider kumar oynar. Gene bir tarla satar, bir ev satar, gene çoluk çocuğunu ağlatır, gene hanımı ağlatır... Neden?.. Kolay değil. O da bir mücadele... İnsanın nefsini yenmesi ve bu ibadet ve taatleri yapması da bir mücadele.

Görüyorsunuz ki, İslâm bir bakıma çok kolay! Yapılması gerekli şeyleri hemen öğreniveriyor insan... Ama bir bakıma da zor, yapılması, uygulaması zor... Önce kendisini yenmesi lâzım insanın ki, yapabilsin bu şeyleri... İşte bunları yenmeği öğrenmeliyiz.

e. Şehvet Üç Çeşittir

وَبِهِ قَالَ حَاتِمُ الشَّهْوَةِ ثَلَاثَةٌ شَهْوَةٌ فِي الْأَكْلِ
وَشَهْوَةٌ فِي الْكَلَامِ وَشَهْوَةٌ فِي النَّظْرِ فَاحْفَظِ
الْأَكْلَ بِالثِّقَةِ وَاللِّسَانَ بِالصِّدْقِ وَالنَّظَرَ بِالْعِبْرَةِ

TS. 95/15 (Ve bihî kâle hâtemün) Aynı râvilerden gelen habere göre Hâtem-i Esam Hazretleri gene buyurmuş ki: (Eş-şehvetü selâsetün) “Şehvet de üç çeşittir.” Şehvet, insanın iştihası, arzusu demek. Şehvet üç çeşittir: (Şehvetün fî'l-ekli, ve şehvetün fî'l- kelâmi, ve şehvetün fî'n-nazari.

Fa'hfazi'l-ekle bi's-sikah, ve'l-lisane bi's-sıdk, ve'n-nazara bi'l-ibreh.) Üç çeşit arzu vardır."

Şehvet şiddetli arzu demek. Bizim şehvet deyince hemen aklımıza gelen seksüel arzu var, o değil. Üç çeşit arzu vardır:

1. (Şehvetün fî'l-ekl) "Yemekte arzu." Bir kuzu olsa bitirecek. Karnı acıkmış, yemek yemek istiyor. Sabah yedi, öğlen yemek istiyor. Öğlen yedi, akşam yemek istiyor. Yoldan geçerken kırmızı elmaları gördü, uzanıyor, çat koparıyor, yiyor... Tarlada havucu gördü, çekiyor, çeşmede yıkayıp hart hurt yiyor. Başkasının havucu filan demiyor. Yâni bunları neden yapıyor? İçinde yeme arzusu var, ondan.

2. İkincisi: (Şehvetün fî'l-keîâm) "Konuşmada arzu." Sus be adam! Ne mümkün, konuşma arzusu var, isteği var, susmaz. İlle konuşacak. Dır dır dır, vır vır vır... Sabahtan akşama seni mi dinleyeceğiz? Susmaz. Yâni yemede bir arzu, konuşmada bir arzu...

3. (Ve şehvetün fî'n-nazar) "Bakışta bir arzu." Yahu bakma o tarafa!.. Yok, dönüp dönüp bakar. Bir daha bakar, bir daha bakar, bir daha bakar... Bakışta şehvet. Yemekte şehvet, konuşmada şehvet, bakışta şehvet...

Diyor ki, nasihate geçiyor: (Fa'ffazi'l-ekle bi's-sikah) "Yemekteki şehvetinde günaha düşmekten kendini, Allah'a dayanıp güvenerek koru." Yâni açım, şu elmayı koparayım, koparıp yiyeyim vs. diye harama sapma! Allah senin rızkını verecek. Allah'a güven!"

Es-sika, güvenmek demek. Meselâ filanca adam sikadır demek, güvenilir insan demek. Peltek se ile, kaf'la. Güvenilir insan demek. Allah'a güvenerek, haram lokma yemekten kendini koruyabilirsin. İçinden ne kadar kuvvetli arzular gelirse gelsin...

“—Uzat elini, alıver şunu, yutuver şunu... Hart ısır, hurt yut...” Öyle şey yok. Nasıl korunacak?.. “Allah bana helâlinden gönderir, beni yarattığına göre, rızkımı tayin de edip yazdığına göre, ben haramdan almayayım.” diyecek. “Yeme hususundaki şehvetini, Allah'a tevekkül ve güven duygusuyla önle!” demiş oluyor.

(Ve'l-lisâne bi's-sıdk) “Konuşma konusundaki arzun ve şehvetini, doğrulukla kontrol altında tut!.. Yâni, her sözün doğru olsun. Doğru olmayan sözü söylemeyerek, sözünün doğru olması konusunda titiz davranarak, lisanındaki konuşma arzunu, şehvetini öylece engelle, kontrol altında tut!”

Hakikaten biz bunu, çok gezdiğimiz için, muhtelif toplantılarda görürüz. Meselâ, büyük zâtlarla oturulur. Büyük zâtların sükûtu, huzûru bile, susulsa bile istifadelidir. Çünkü mânevî birtakım füyûzât dağıtılır orada... Ama bazısı lap bir mevzu açar, ötekisi bir başka mevzû açar, olmadık bir soru sorar, lüzumsuz bir konuyu açar... Meclisin ruhâniyetini, tadını, seviyesini düşürür. Konuşma be adam, sus!

Biliyorsunuz, sükût da ibadettir. Yâni, böyle bu mülâhazalarla insanın lüzumsuz konuşmadan kendisinin tutması, sükûtu ibadettir. Birçok insanlar bunun bir ibadet olduğunu, sevap olduğunu bilmez. Biz öğreneceğiz, bileceğiz, hatırımızda tutacağız, lüzumsuz konuşmayacağız. Hem de doğru konuşmak prensibine çok sıkı riâyet ederek, bu konuşmadaki şehvetimizi öyle engelleyeceğiz.

Herkeste bir konuşma arzusu vardır. Bazısı da diyebilir ki: “—Hocam, benim canım hiç konuşmak istemez. Hem de bir kalabalık karşısına çıktım mı utanırım.” filan...

Doğru ama, utanmadığı yerde de insanlar kolay kolay firenlenmiyor.

Bir arkadaşın evine gittik, kahvaltı ediyoruz... Çocuğu dır dır dır, vır vır vır, dır dır dır, vır vır vır boyna konuşuyor. Büyükler var sofrada, küçük çocuk konuşuyor. İşte babası da:

“—Amcası işte bak, benim oğlum ne kadar güzel konuşuyor değil mi?” vs. filan sözler söylüyor.

Şimdi o misafir demiş ki:

“—Tamam, çocuğuna şimdiye kadar konuşmayı öğretmişsin.

Bundan sonra da sükûtu öğret!”

Yâni şimdiye kadar konuşmayı öğretmişsin; konuşmayı öğrenmek kolay, sükûtu öğrenmek zor.”

Üçüncü şehvet neydi? Bakış... (Ve'n-nazara bi'l-ibreh) Nazar konusunda, bakış konusundaki şehvetini de nasıl engelleyecek insan?.. Baktığı yere ibret nazarıyla bakarak, bakışı ibret olmak şekliyle, ibret olmayan bakışı yapmamak şekliyle, ancak ibret olan bir bakışla bakmak şekliyle, o arzusunu engelleyecek.

Demek ki bu mübarekler, insanın cinsel şehvetini o kadar def etmişler ki, onu bahis konusu bile etmedi burada, hiç söylemedi bile... Öteki, bizim için gayet normal gelen yemedeki, konuşmadaki, bakıştaki şiddetli arzuları kesmenin şeyine şey yapıyor. Ötekisini hiç söylemiyor. Yok canım, o hiç yok gibilerden yâni. Onu zaten dervişin hiç yapmayacağını düşünüyor.

Fakat bugün veya zamanımızın insanları, en çok buradan günaha giriyor. Yâni derviş de olsa, müslüman da olsa... Çünkü çevre de bozuk. Çünkü kadınlar maalesef çok açık saçık... Maalesef yayınlar çok müstehcen... Maalesef televizyonlar, filmler fevkalâde muzır, fevkalâde zararlı. Onun için, tabii öteki cinsel şehvet kudurmuş durumda oluyor ve birçok insanlar muazzam günahlar, haramlar içinde mahvoluyorlar. Acıyacağız tabii, engellenmesi için çalışacağız, bu duruma kendimiz düşmemeğe gayret edeceğiz.

f. Dünyalıktan Kaçınmak

16. paragraf:

وَبِإِسْنَادِهِ قَالَ حَاتِمٌ مَّنْ فَتِحَ عَلَيْهِ شَيْءٌ مِّنَ الدُّنْيَا
فَلَمْ يَتَحَرَّرَ الْخَلَاصَ مِنْهُ وَلَمْ يَعْمَلْ فِي
إِخْرَاجِهِ فَقَدْ أَظْهَرَ حُبَّ الدُّنْيَا

TS. 95/16 (*Ve bi-isnâdihî kâle hâtemün*) Yine aynı râvîlerden, aynı rivâyet, isnad zinciriyle gelen habere göre, Hâtem-i Esam buyurdu ki: (*Men fûtiha aleyhi şey'ün mine'd-dünyâ, felem yeteharra el-halâse minhü, ve lem ya'mel fî ihrâcihî, fekad azhara hubbe'd-dünyâ.*)

Hâtem-i Esam Rh.A dedi ki:

(*Men fûtiha aleyhi şey'ün mine'd-dünyâ*) “Kimin dünyalıktan üzerine bir imkân gelirse, bir kapı açılırsa, dünyalık bir şey kendisine gelirse, para, pul, mal, mülk, mevkî makam... (*Felem yeteharre'l-halâse minhü*) Ondan kurtulmak için çare araştırmazsa... ‘Eyvah üstüme dünyalık geliyor, mevkî geliyor, makam geliyor. Şundan nasıl kurtulayım, başımdan bunu nasıl def edeyim?’ diye düşünmezse; (*ve lem ya'mel fî ihrâcihî*) bunu def etmek, çıkartmak için elinden bir gayret göstermezse; (*fekad azhara hubbe'd-dünyâ*) o, dünya sevgisine mübtelâ bir insan olduğunu göstermiş olur.”

Derviş dünyayı sevmeyecek, ahireti sevecek. “Ahiret ehli derviş ama, dünyalıktan bir şey geldiği zaman, ondan kurtulmağa çalışmıyorsa, kaçacak delik aramıyorsa, veya elinden bir an evvel çıkartmağa çalışmıyorsa; demek ki dünya ehliymiş. Demek ki dünya sevgisi içinde varmış.” demek istiyor.

Tabii biliyorsunuz, sahabe-i kirâm ve Peygamber Efendimiz SAS, eline geçen dünyalığı, gündüz geçmişse akşama bırakmazlardı; akşam geçmişse sabaha çıkarmazlardı. Dağıtırlar, sadaka verirler, olur biterdi.

Hazret-i Aişe-i Sıddîka Validemiz, oruçluymuş hizmetçisiyle beraber. Büyük bir imkân gelmiş. Hizmetçisini oraya göndermiş, oraya göndermiş, oraya göndermiş... O imkânı dağıtmış akşama kadar. Yâni büyük bir şeyler gelmiş, hepsini dağıtmış. Akşam orucu açacaklar, bir şey yok. Hizmetçi dayanamamış, demiş ki:

“—Ey mü’minlerin annesi!” Hani Peygamber Efendimiz’in hanımları mü’minlerin anneleri oluyor ya... “Ey mü’minlerin annesi! Ne olurdu o dağıttıklarından bir parçayı da eve bıraksaydın da, biz iftar etseydik. Oruç tuttuk, iftar edeceğiz, evde bir şey yok...”

Demiş:

“—Önceden söyleseydin, onu da yapardım.”

Elinde tutmuyor. Akşam oruçluyum diye kendisine bir şey bile ayırmamış da, hizmetçisi dağıttıktan sonra söylüyor.

Baktı, onun açlığa dayanamadığını görünce, “Eh önceden söyleseydin onu da yapardım. Hatırlatmadın, ben de hepsini dağıttım.” demiş. Yâni elde tutmuyorlar.

Tabii onların halleri gerçek İslâm. Bizim halimiz de hakikaten taklit... İşin doğrusu bu... Yâni onların İslâm'ı anlayışı ve yaşaması ve Allah'a bağlanması, Kur'an-ı Kerim'in ve hadis-i şeriflerin ışığında davranışlarını tanzim etmesi işte böyle... Anlayın, farkı görün! Yâni biz nasılız, onlar nasıl görün! Siz bilirsiniz ondan sonra...

g. Şeytanın Vesveseleri

سَمِعْتُ أَبَا عَلِيٍّ سَعِيدَ بْنِ أَحْمَدَ الْبَلْخِيِّ يَقُولُ
سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ يَقُولُ
سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ اللَّيْثِ يَقُولُ سَمِعْتُ حَامِدًا
الَلَّفَافَ يَقُولُ سَمِعْتُ حَاتِمًا الْأَصَمَّ يَقُولُ مَا مِنْ
صَبَاحٍ إِلَّا وَالشَّيْطَانُ يَقُولُ لِي مَا تَأْكُلُ وَمَا تَلْبَسُ
وَإَيْنَ تَسْكُنُ فَأَقُولُ آكُلُ الْمَوْتَ وَالْبَسُ الْكَفْنَ
وَأَسْكُنُ الْقَبْرَ

TS. 95/17 (Semi'tü ebâ aliyyin, saîde'bne ahmede'l-belhiyye, yekülü: Semi'tü ebî, yekülü: Semi'tü muhammede'bne abdin, yekülü:

Semi'tü muhammede'bne'l-leys, yekülü: Semi'tü hâmideni'l-leffâf, yekülü: Semi'tü hâtemeni'l-esamme, yekül) Yine aynı rivâyet zinciri ama, bu sefer isimleri saydı. (Ve bihî kâle) deseydi, aynı şey olacaktı. Çünkü araya başka rivâyet girmediydi zaten. Deminki rivâyet zincirini saydı, hatırınızda tuttuysanız isimleri. Hâtem-i Esam şöyle buyurdu:

(Mâ min sabâhin illâ ve's-şeytânu yekülü lî: Mâ te'kül? Ve mâ telbes? Ve eyne teskünü? Feekülü: Âkülü'l-mevte, ve elbesü'l-kefene, ve eskünü'l-kabre.)

Hâtem-i Esam diyor ki: “Hiç bir sabah yoktur ki şeytan bana der ki... Yâni şeytanın böyle demediği hiç bir sabah yok, her sabah şeytan bana böyle der...” Ne diyormuş şeytan? (*Mâ te'külü*) “*Bu gün ne yiyeceksin? (Ve mâ telbesü) Ne giyineceksin? (Ve eyne teskünü) Nereye başını sokup oturacaksın?*”

Demek ki, mübareklerin ne yiyecekleri var, ne giyecekleri var, ne meskenleri var... Şeytan, sabahleyin kışkırtıyor: Bu gün ne yiyeceksin?.. Bir şey yok. Cepte yok. Cep delik, cepken delik. Ev yok, bark yok. Fukara... Ama, eline mal geçmediği için değil, geçeni dağıttığı için, tutmadığı için fukara... Her sabah şeytan diyor ki:

“—E bu gün ne yiyeceksin bakalım? Bu gün ne giyeceksin bakalım? Bu gün nerede barınacaksın yâ, işte barınağın yok, bir şeyin yok?..”

“Her sabah bana böyle söyler şeytan.” diyor. “Ben de ona cevap olarak derim ki: (Âkülü’l-mevt) Ecel şerbetini yeyip içeceğim, ölümü yiyeceğim; (ve elbesü’l-kefen) kefen bürüneceğim; (ve eskünü’l-kabr) kabri mesken edineceğim, kabirde oturacağım!” derim.

Yâni şeytana zıt olarak karşılık veriyor:

“—Sen beni kışkırtmağa çalışıyorsun, ben öyle kışkırtılacak adam değilim! Ölümü yiyeceğim, kefene sarılacağım, kabirde barınacağım.” diyor, şeytanın o sözlerine karşı.

“—Eyvah, ne yiyeyim?” diye biraz araştırayım demiyor. “Eyvah, ne bürüneyim?” diye araştırmağa kalkmıyor. “Eyvah, başımı sokacak neresini bulayım?” demiyor yâni.

Geçen hafta takvimi kopardım, arkasına bakayım dedim, çok güzel şeyler çıktı:

Mübareklerden bir tanesi, dervişleriyle üç gündür aç. Üçüncü gün, dervişi bir karpuz kabuğuna elini uzatmış; azarlamış hemen onu:

“—Sen böyle madem üç günlük açlığa bile dayanamıyorsun, sen çarşıya pazara git, ticaret yap; dervişlikte senin ne işin var? Tekkede senin yerin yok!” demiş.

Yâ biz üç gün değil, üç saat duramıyoruz. Sabah yedik, öğlen yedik, ikindi yedik, akşam yemeyince açlıktan öleceğimizi sanıyoruz. Hani nerede kebabçı, hani nerede baklavacı, börekçi? Gözümüz etrafta onu arıyor. Adam üç günden sonra karpuz kabuğuna elini uzatınca, şeyhi haşlamış, azarlamış:

“—Defol! Senin gibi derviş mi olur? Bari sen çarşıya pazara git, alış veriş yap! Dervişlik yapabilecek kabiliyetin yok senin, dayanıklılığın yok...” demiş oluyor yâni.

Böyle adamlarmış. Allah şefaathlerine erdirsin... Şeytana karşı da cevabı öyle... “Sen beni kandıramazsın!” diye verdiği cevaplara bak!

h. Afiyetin Mânâsı

وَبِإِسْنَادِهِ قَالَ رَجُلٌ لِحَاتِمٍ مَا تَشْتَهِي قَالَ أَشْتَهِي
عَافِيَةَ يَوْمِي إِلَى اللَّيْلِ فَقِيلَ لَهُ أَلَيْسَتْ الْأَيَّامُ
كُلُّهَا عَافِيَةً فَقَالَ إِنَّ عَافِيَةَ يَوْمِي إِلَّا
أَعْصَى اللَّهَ فِيهِ

TS. 96/18 (Ve bi-isnâdihî, kâle racülün li-hâtemin) Aynı şahıslardan nakledildiğine göre, Hâtem-i Esam Hazretleri'ne bir kişi dedi ki: (Mâ teştehî) “Canın ne çekiyor, ne istiyorsun?” dedi adamın birisi Hâtem-i Esam Hazretleri'ne. (Kâle: Eştehî âfiyete yevmî ile'l-leyli. Fekîle lehû: E leyseti'l-eyyâmü küllühâ âfiyeten? Fekâle: Inne âfiyete yevmî ellâ a'sa'llâhe fîhi.)

Bir adam Hâtem-i Esam Hazretleri'ne sormuş ki:

“—Canın ne çekiyor, ne istiyor?”

İsmarlayacak galiba... “Canın ne istiyor?” diye sormuş Hâtme-i Esam'a. O da demiş ki:

“—Bu günümün geceye kadar afiyet üzere geçmesini istiyorum.”

Yâni karpuz istiyorum, kavun istiyorum, baklava istiyorum, börek istiyorum, çörek istiyorum, meşrubat istiyorum filan demiyor; “Bu gündüzümün geceye kadar afiyet üzere geçmesini istiyorum.” diyor.

(Fekîle lehû) Onun üzerine kendisine deniliyor ki: (E leyse’l- eyyâmü küllühâ âfiyeten) “Bütün günler afiyet üzere değil mi? Yâni afiyet yok mu yanında? Hasta mısın, afiyet üzere değil misin?”

(Fekâle: İnne âfiyete yevmi) “Benim gündüzümün afiyeti, günümün afiyeti, (ellâ a’sa’llâhe fîhi) o gün Allah’a âsi olmamamdır. Yoksa karnım tok, sırtım pek, hastaliksız, dertsiz, gamsız olmam değildir. Allah’a âsi olmamamdır afiyet...”

Ellâ diye, orada lâ’nın üzerine şeddeyi koyacaksınız. Ellâ; en lâ’nın birleşmesi. (İnne âfiyete yevmî ellâ a’sa’llâhe fîhi) “Benim günümün afiyetinden kasedtiğim mânâ, o günümde Allah’a hiç âsi olmamamdır.”

Demek ki, Allah’a âsi oldu mu, o gün fena geçti, mahvoldu o gün. Hastalıklar içinde inlemiş gibi veya belâlar başına yağmış gibi üzülecek yâni, Allah’a âsi olmuşsa... Allah’a âsi olmamışsa, “Çok şükür yâ Rabbi, bu günümde akşam oldu, hiç sana isyan edecek bir şey yapmadım!” diyebiliyorsa, onu afiyet sayıyor.

Bunlar kahraman adamlar... Yâni, bu şeyler sadece dillerinde değil bunların. Bunları yapabilen insanlar bunlar.

i. Pişman Olacak Dört Kimse

وَبِهِ قَالَ حَاتِمٌ أَرْبَعَةٌ يَنْدَمُونَ عَلَى أَرْبَعَةٍ الْمُقَصِّرُ
إِذَا فَاتَهُ الْعَمَلُ وَالْمُنْقَطِعُ عَنْ أَصْدِقَائِهِ إِذَا نَابَتْهُ
نَائِبَةٌ وَالْمُمْكِنُ مِنْهُ عَدُوُّهُ بِسُوءِ رَأْيِهِ وَالْجَرِيءُ
عَلَى الذَّنْبِ

TS. 96/19 (Ve bihî kàle hâtemün) Yine aynı rivâyet zinciriyle Hâtem-i Esam buyurdu ki: (Erbaatün yendemûne alâ erbaatin: El-mukassıru izâ fâtehü'l-amel; el-münkatıu an asdikâihî, izâ nâbethü nâibetün; ve'l-mümeckinü minhu aduvvühû bi-sûi re'yihî; ve'l-cerîu ale'z-zünûbi.)

19. paragrafı okuyoruz, 96. sayfanın sonudur burası. Ama 97'yi de bitirebilirsek, bugün bahsi bitirmiş olacağız. Allah'ın izniyle belki bitiririz. Hâtem-i Esam dedi ki:

Dört kişi dört şeye pişman olacak:

1. (El-mukassıru, izâ fâtehü'l-amel) “Âmâl-i sâlihâ, ibadet ve taati yapamayan kişi, o ibadet ve taati yapmanın fırsatı kaçıdığı zaman pişman olacak.” Meselâ bayram namazı; kalkamadı, kılmadı. Tabii vakti geçti. Ne olacak? Nâdim olacak, pişman olacak.

Veya cuma namazı; kılamadı, yetişemedi, gelmedi, işinden çıkmadı... Pişman olacak. Veyahut ömründe ibadet etmedi, ölüm geldi; pişman olacak. Yâni ibadeti yapmanın zamanı geçince, pişman olacak; bir...

2. İkincisi: (*El-münkatiu an asdikâihî, izâ nâbethü nâibetün*) “Arkadaşlarından alâkayı kesmiş, tek başına kalan, arkadaşlarla dostluk ve ülfetini kesen, koparan kişi. Bu da pişman olacak.” Ne zaman? “Başına bir musibet ve belâ geldiği zaman.” Yardım edecek kimsesi olmayacak çünkü... Kendisi ayrıldı arkadaşlarından, o da pişman olacak.

3. (*Ve'l-mümeckinü minhü aduvvühû bi-sûi re'yihî*) “Düşmanı kendisine galebe çalmış kimse pişman olacak; (*bi-sûi re'yihî*) kötü düşüncesi, kötü tercihi, kötü tedbiri veya yanlış hareketi dolayısıyla düşmanı kendisini galebe çalmış kimse de, oradan pişman olacak tabii.”

“—Tüh be, hay Allah! Hiç tahmin etmedik düşmanın bu kadar zorlu olduğunu, bu kadar kuvvetli silahlara sahip olduğunu; hiç de hazırlanmadık.”

Tabii pişman olacak sonra, Azerbaycan'ın durumu gibi, Bosna- Hersek'in durumu gibi.

Silahları bize vermeğe kalktılar. Bosna-Hersek Cumhuriyeti ilan edilince, demişler ki:

“—Elimizdeki silahları biz ne yapalım? Türkiye'ye gönderelim, Türk kardeşlerimize...”

Sanmışlar ki Yugoslavya'da, o çizilen hudutlarda huzur içinde yaşayacaklar. Hiç tahmin etmediler. Kötü kanaatler, kötü bir yönetim, tedbirleri zamanında alamamak... Düşman galebe çaldı. Tabii pişman olurlar. Bu kimse de pişman olur.

Azerbaycan'da da öyle... Birbirlerine düştüler, düşmanı küçümsediler. Öyle diyor haberlerde: "Biz Ermenileri küümsedik. Sayısı azdır, nasıl olsa tepeleriz, dedik." diyor. Tabii, Ermeniler de tedbirlerini aldılar. Amerika'dan, Rusya'dan modern silahları aldılar, Azerilerin yanına yanaşmadan, uzaktan bombalayarak yendiler. Böylece kötü kanaatler, kötü tedbirler; veya tedbirleri iyi alamamak dolayısıyla, düşman onları galebe çalınca pişman oldular. řu anda çok pişmanlar.

Herkes pişman. Belki Türkiye de pişman. Neden Azerbaycan istiklâlini ilan edince, bir saldırmazlık anlaşması yapmadı onunla? Bak, Suriye'yle Rusya, birisi bize saldırırsa ben de senin yanında olacağım diye anlaşma yaptı. Neden?.. Türkiye Suriye'ye saldırmazlık diye Suriye'nin tedbiri. Yunanistan Ortak Pazar'a girdi. Neden? Türkiye Yunanistan'a saldırırsa, Ortak Pazar'la beraber olsun da, korunsun diye.

E biz niye aynı tedbirleri almıyoruz? Niye müslümanlar, "Bizden birisine birisi saldırılırsa, hepimiz savaşırız!" demiyoruz? Niye Azerilerle böyle anlaşma yapmadık? "Bir Azeri şehrinde, bir yerde bir hücum olursa, biz onun müttefikiyiz, saldıranla, beraber mücadele ederiz.

Saldırı bize de yapılmış sayılır.” dese ydik, karşı taraf onun hesabını yapacaktı.

Yapmıyor müslümanlar bu ittifakları, ondan sonra tek tek keklik gibi avlanıyorlar. Kuzu gibi boğazlanıyorlar, keklik gibi avlanıyorlar. Halbuki, hani müslümanlar aslandı, kaplandı?.. Tedbir yok, kötü tedbir var. Tedbirler yanlış.

(Ve'l-cerîu ale'z-zünûb) Pişman olacak kimselerin dördüncüsü: “Günaha cür'et etmiş olan insan. O da pişman olacak. Günahı işleyen kimse, de pişman olacak.”

Dört kimse dört şeye pişman olacak: İbadeti, taati yapmayan o taatin, ibadetin imkânı geçtiği zaman pişman olacak. Arkadaşlarından kopup ayrılan, başına bir belâ geldiği zaman, yardımcısız olduğu için pişman olacak. Düşmanı kendisini bastırmış, galebe çalmış kimse, tedbirinin iyi olmamasından dolayı pişman olacak. Günaha teşebbüs eden kimse de, günahının belâsı, cezası başına yağdığı zaman pişman olacak ama, iş işten geçmiş olacak.

j. Aba Giyinmek

20. paragraf:

وَبِهِ قَالَ حَاتَمُ الْعَبَاءُ عِلْمٌ مِنْ أَعْلَامِ الزُّهْدِ فَلَا
يَنْبَغِي لِصَاحِبِ الْعَبَاءِ أَنْ يَلْبَسَ عَبَاءً بِثَلَاثَةِ
دَرَاهِمَ وَنِصْفَ وَفِي قَلْبِهِ شَهْوَةٌ بِخَمْسَةِ دَرَاهِمَ أَمَّا
يَسْتَحْيِي مِنَ اللَّهِ أَنْ تُجَاوَزَ شَهْوَةٌ قَلْبِهِ عَبَاءَهُ

TS. 97/20 (Ve bihî kàle hâtemün) Aynı rivâyet zinciriyle Hâtem-i Esam'ın şöyle dediği naklediliyor: (El-abâu alemün min a'lâmi'z-zühdi; felâ yenbagî bi-sâhibi'l-abâi en yelbese abâen bi- selâseti derâhime ve nısfı, ve fî kalbihî şehvetin bi-hamseti derâhim. Emâ testahyî mina'llâhi en tucâvize şehveti kalbihî abâehû.)

Diyor ki: (El-abâu alemün min a'lâmi'z-zühd) “Aba giymek, yâni kaba saba bir giyim, basit, ucuz bir giyim giyinmek dervişlik, zâhidlik alâmetlerinden bir alâmettir. (Felâ yenbagî bi-sâhibi'l- abâ') O halde aba giyinmiş, dervişlik hırkası giymiş bir kimseye yakışmaz; (en yelbese abâen bi-selâseti derâhime ve nısfın) üç buçuk dirheme bir aba giyip de, (ve fî kalbihi'l-şehvetin bi-hamseti derâhim) kalbinde beş dirhemlik şehvet olması yakışık almaz. Sırtında üç buçuk kuruşluk aba varken, kalbinin beş dirhemlik bir arzu peşinde olması yakışık almaz dervişe...

(Emâ testahyî mina'llâh) “Allah'tan utanmaz mısın ey böyle yapan kişi ki, kalbinin şehveti abanın fiyatını geçiyor. Bundan utanmaz mısın?”

Biraz genişleterek anlatmağa çalışalım: Demek ki dervişler, dış görünüşe önem vermiyorlar, basit giyiniyorlar, ucuz giyiniyorlar. E bu, dünyaya metelik vermemelerinin alâmeti oluyor. “Beğenen beğensin, beğenmeyen beğenmesin; Allah beğensin, önemi yok!” diyorlar. Şatafata, süse, saltanata düşkün değiller...

Güzel! Ama içinde paraya, pula karşı arzular varsa, bu sırtındaki abayla tezat oluyor.

“—Utanmıyor musun, üç buçuk dirhemlik abayı sırtına giyip de, kalbinde beş dirhemlik arzu taşıyorsun!” diyor.

Yâni, “Madem hakiki dervişsin, içinde böyle arzular olmasın! Dünyanın her şeyine karşı böyle zâhidâne, dervişâne tavır takın!” demek istiyor.

k. Kulluğu Güzel Yapmak

وَبِهِ قَالَ حَاتِمٌ إِزْمٌ خِدْمَةَ مَوْلَاكَ تَأْتِكَ

الدُّنْيَا رَاغِمَةً وَالْجَنَّةُ عَاشِقَةً

TS. 97/21 (Ve bihî kâle hâtemün) Aynı rivâyet zinciriyle Hâtem-i Esam'ın şöyle dediği de yine rivâyet edilmiş: (İlzem hıdmete mevlâke, te'tike'd-dünyâ râğımeten, ve'l-cennetü âşıkaten)

Diyor ki:

(İlzem) “Yapış, (hıdmete mevlâke) Mevlânın hizmetine, Rabbinin hizmetine sımsıkı yapış; (te'tike'd-dünyâ râğımeten) dünya, burnu sürte sürte sana gelir; (ve'l-cennetü âşıkaten) cennet de sana aşık olarak gelir.”

Ne demek istedi?.. Sen Rabbine güzel kulluk yapmağa bak; dünyalık da gelir, cenneti de kazanırsın demek. Yâni dünyalık için ibadet edilmez zaten. Dünya menfaati için ibadet etmek sahtekârlıktır, o olmayacak.

Cennet için de yapmak, tam dervişliğe uygun olmuyor.

Sen Allah'a ibadetini güzel yap, dünyalıktan nasibin de gelir, cennet de sana gelir. Dünya, burnu sürte sürte gelir. Hani keçiyi çekersin, inad eder, gelmek istemez ama, çekersin, burnu sürte sürte geliyor ya... Burnunu yere yaklaştırır, tırnaklarını açar, ayaklarını dayar ama sürükleye sürükleye götürürler. Yâni gene gelir. Yâni sen Allah'a güzel kulluk edersen, dünya öyle gelir, keçi gibi. Inad etse bile, gelmek istemese bile Allah onu göndertir sana. Ve dünya böyle burnu sürte sürte, istemeye istemeye gelir. Ama cennet de sana aşık olarak gelir.

“—Gel! Ben sana aşık olmuşum. Sen madem Rabbine güzel kulluk eden kulsun...” diye, cennet seni talep eder, ister ve aşık olur.

Bu çok güzel bir söz... Demek ki, hepimizin asıl gayesi ne olmalı? Rabbimize güzel kulluk yapmağa çalışmak olmalı!

I. Allah'ı Unutma!

وَبِهِ قَالَ حَاتِمٌ تَعَهَّدُ نَفْسَكَ فِي ثَلَاثَةِ مَوَاضِعٍ إِذَا
عَمِلْتَ فَاذْكُرْ نَظَرَ اللَّهِ إِلَيْكَ وَإِذَا تَكَلَّمْتَ فَاذْكُرْ
سَمِعَ اللَّهُ إِلَيْكَ وَإِذَا سَكَنْتَ فَاذْكُرْ عِلْمَ

اللَّهُ فِيكَ

TS. 97/22 (Ve bihî kâle hâtemün: Teahhed nefseke fî selâsetin mevâdı': İzâ amilte fe'zkür nazara'llahi ileyke, ve izâ tekellemt fezkür semia'llâhi ileyke, feizâ sekente fezkür ilmen nâfî fîke) "Üç yerde nefsine dikkat et, kontrol altında tut nefsini:

1. (İzâ amilte) Bir amel işlediğin, bir iş yaptığın zaman kendine dikkat et." Ne yapacak? (Fe'zkür nazara'llâhi ileyke) "Allah'ın seni gördüğünü hatırla!" Bir iş yapıyorsun... Ne iş yapıyorsan yap. Çalışma işi mi, ibadet mi, başka bir meşguliyet mi... Hangi meşguliyetteysen, o meşguliyetinde Allah'ın seni gördüğünü unutma! Yalnız yerde bile olsan, Allah görüyor. Allah'ın seni gördüğünü, sana baktığını unutma, bir.

2. (Ve izâ tekellemt fe'zkür semia'llâhi ileyke) "Konuştuğun zaman da gene nefsine sahip ol." Yâni nasıl sahip olacağız? (Fe'zkür semia'llâhi ileyke) "Allah'ın, senin sözlerini duyduğunu hatırla." Konuşuyorsun ya, yalan mı konuşuyorsun, palavra mı konuşuyorsun, avcı palavrası mı, ilaveli mi, dolambaçlı mı, uydurma mı, bilmem ne mi?.. Ona dikkat et, Allah seni duyuyor.

Birisi bizi rüyada görmüş... Bir de bizim bir hasmımız var, onunla husumetimiz oldu, onun sözlerinden dolayı... Onu, fötr şapkayı almış, camiden çıkmış, arabaya binip gider görmüş... Tabii fötr şapka giymek menfî bir şey, camiden çıkıp gitmek menfî bir şey.

Bu rüyayı birisine anlatmış. Fakat o şahıs rüyayı, bizi kötölemek için tersine anlatmış. Sanki camiden biz çıkmışız, sanki o durumu biz yapmışız gibi. Rüyayı değiştiriyor. E Allah görmüyor mu, duymuyor mu yaptığını? Bir gün bu yalanın ortaya çıkmayacak mı? Bir gün bunun hesabı olmayacak mı?

3. Üçüncüsü: (Feizâ sekente fe'zür ilme'llâhi fîke) “Bir yerde otururken de, Allah’ın seni bildiğini unutma!”

Demek ki, “Üç noktada kendine hakim ol, nefsini kontrol et!” diyor. “Bir iş yaparken, Allah’ın seni gördüğünü unutma! Bir söz söylerken, Allah’ın seni duyduğunu unutma! Bir yerde dururken, Allah’ın senin nerede durduğunu, niçin durduğunu bildiğini unutma!” diyor.

m. Kalpler Beş Çeşittir

وَبِهِ قَالَ حَاتِمُ الْقُلُوبِ خَمْسَةَ قُلُوبٍ مَيِّتٌ وَقَلْبٌ

مَرِيضٌ وَقَلْبٌ غَافِلٌ وَقَلْبٌ مُتَنَبِّهٌ وَقَلْبٌ

صَحِيحٌ سَالِمٌ

TS. 97/23 (Ve bihî kâle hâtemün) “Yine aynı râviler söylemişler ki Hâtem şöyle buyurmuş: (El-kulûbü hamsetün) “Kalpler beş çeşittir: (Kalbün meyyitün, ve kalbün marîdün, ve kalbün gâfilün, ve kalbün mütenebbihün, ve kalbün sahîhün sâlimün) buyurmuş Hâtem-i Esam Hazretleri.

Kalpten maksat neydi?... Gönül. Yâni bu tık tık atanın adı ne? Yürek. Yâni kalp iki mânâya gelir: Bir, yürek mânâsına gelir; iki, gönül mânâsına gelir.

“Kalpler beş çeşittir.” diyor, neyi kastediyor? Gönülleri kastediyor. Beş çeşit gönül vardır. Yâni, ayetlerdeki ve hadislerdeki kalp sözleri umûmiyetle gönül mânâsındadır. Umûmiyetle, %80-90...

Meselâ, kâfirlerin kalpleri için ne diyor Allah-u Teâlâ Hazretleri:

لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا

(الأعراف: ١٨٩)

(Lehüm kulûbün) “Onların kalpleri var ama, (lâ yefkahûne bihâ) onunla akletmiyorlar.” (A'râf, 7/179) Haa, anlaşılıyor ki kalp dediği şey akletme vasıtası, yâni gönül.

(El-kulûbü hamsetün) “Gönüller beş çeşittir:

1. (Kalbün meyyitün) “Ölü kalp, ölü gönül.” Kimin gönlü? Kâfirin gönlü. Ölü. Ayet okusan anlamaz, kıpırdamaz, hadis okusan anlamaz, kıpırdamaz... Ölü.

2. (Ve kalbün marîdün) “Hasta kalp.” Bu kimin kalbi? Münafığın ve günahkârın kalbi... Neden? İmanı var, ölü değil kalbi ama sakatlıklar, eksiklikler, kusurlar, yanlışlıklar var.

3. (Ve kalbün gâfilün) “Gafil kalp. Yâni marifetullahtan mahrum, olanların mahiyetini anlamaktan gafil kalp.”

4. (Ve kalbün mütenebbihün) “Uyanık kalp.” Dördüncüsü. “İkazlardan anlayan, ona göre mütenebbih olan kalp, gönül.”

5. (Ve kalbün sahîhün sâlimün) Beşincisi de: “Sıhhatli, selâmette olan gönül. Hiç bir kusur yok, pırıl pırıl, dipdiri...”

n. İsyandan Sakın!

24. paragraf:

وَقَالَ رَجُلٌ لِحَاتِمٍ عُظْمِي فَقَالَ إِنْ كُنْتُ

تُرِيدُ أَنْ تَعْصِيَ مَوْلَاكَ فَاَعْصِهِ فِي مَوْضِعٍ لَا يَرَاكَ

TS. 97/24 (Ve kâle racülün bi-hâtemin) Burada artık râviyi söylemedi, râvisiz olarak geldi ifade. Adamın birisi Hâtem-i Esam Hazretleri’ne dedi ki: (Uznî) Ayın ve zı harfiyle. (Uznî! Fekâle: İn künte türîdü en ta’siye mevlâke, fea’sihî fî mevdiin lâ yerâke)

Adamın birisi geldi, Hâtem-i Esam Hazretleri’ne: “Bana nasihat et.” dedi. O da şöyle nasihat etti:

(İn künte türîdü en ta’siye mevlâke) “Eğer Mevlâ’na âsi olmayı istiyorsan, (ta’sihî fî mevdiin lâ yerâke) bari seni görmediği bir yerde ona isyan et! Allah’a isyan etmek istiyorsan, bari Allah’ın seni görmediği bir yerde ona isyan et!”

E mümkün mü? Allah'ın görmediği yer var mı?.. Her yerde hâzır ve nâzır, her şeyi görüyor. Yâni ne demek? “Allah’a isyan etme!” demek. Ne demek istiyor? Yâni, “Bak Allah seni her yerde görüyor. İsyân etmek istiyorsan, isyan etme!” demek istiyor, edebî bir üslupla.

Hani, çocuk ateşe yaklaşıyor, diyebilirsin ki ona doğrudan doğruya:

“—Aman yaklaşma, yakar. Yakar elini, değme ona!” dersin. Veyahut da dersin ki:

“—Hadi yaklaş yaklaş, değdir elini bakayım! Deđdir de gör dünyanın kaç bucak, kaç köşe olduğunu...” O ne demek? Yâni, gene yapma demek.

o. Üç Sevgi, Üç Şart

Ve sonuncu paragraf, 25. paragraf. Hâtem-i Esam maddesi böylece bitiyor.

وَبِهِ قَالَ حَاتَمٌ مِّنِ ادَّعَى ثَلَاثًا بِغَيْرِ ثَلَاثٍ فَهُوَ
كَذَّابٌ مِّنِ ادَّعَى حُبَّ اللَّهِ مِنْ غَيْرِ وَرَعٍ عَنِ مَحَارِمِهِ
فَهُوَ كَذَّابٌ وَمَنِ ادَّعَى حُبَّ الْجَنَّةِ مِنْ غَيْرِ انْفَاقٍ
مَالِهِ فَهُوَ كَذَّابٌ وَمَنِ ادَّعَى حُبَّ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ غَيْرِ مُحَبَّةِ الْفَقْرِ فَهُوَ

كَذَّابٌ

TS. 97/25 (Ve bihî kàle hâtemün) Aynı rivâyet zinciriyle Hâtem-i Esam buyurdu ki: (Meni'ddeà selâsen bi-gayri selâseh, fehüve kezzâbün: Meni'ddeà hubba'llâhi min gayri verain an mehârimihî, fehüve kezzâbün; ve meni'ddeà hûbbe'l-cenneti min gayri infâki mâlihî, fehüve kezzâbün; ve meni'ddeà hubben nebiyyi salla'llâhu aleyhi ve sellem, min gayri muhabbeti'l-fakri fehüve kezzâbün.)

“Üç şeyi iddia eden bir kimse, şu üç şey olmadan iddia ediyorsa o şeyi yalancıdır, yalancının tekidir yâni. Yalancılığı meslek edinmiş kimsedir.” Neymiş onlar?

1. (Meni'ddeà hubba'llâh) “Allah’ı sevdiğini iddia ediyorsa bir insan, ‘Ben Allah’ı seviyorum.’ diyor ama (min gayri verain min mehârimihî) Allah’ın haram kıldığı şeylerden sakınma duygusu olmadan, Allah’ı seviyorum diyorsa; (fehüve kezzâbün) o yalancının tekidir, esaslı bir yalancıdır. Yalancılığı meslek edinmiş bir kimsedir. Neden? Allah’ı seviyorum diyor ama haramlardan kaçınmıyor, Allah’ın yasakladığı şeylerden kaçınmıyor. Yalancı.”

2. (Ve meniddea hûbbe'l-cenneh) “Kim cenneti sevdiğini söylüyorsa...”

Şol cennetin ırmakları,
Akar Allah deyü deyü.
Çıkmış İslâm bülbülleri,
Öter Allah deyü deyü.

*Kerpiçleri altın gümüş,
Aman yaratan ne hoş yaratmış,
Misk ü amberle donatmış,
Kokar Allah deyü deyü.*

Herkes cenneti seviyor. Çocuklarımız da okuyorlar bu ilahileri... “Kim cenneti seviyorum diyorsa, (*min gayri infâki mâlihî*) ama malından infak yapmadan, cömertlik yapmadan cenneti sevdiğini söylüyorsa; (*fehüve kezzâbün*) o da yalancının tekidir.” Cömert olacak. Cömert, cennete yakındır. Pinti, cimri cennetten uzaktır. Cömertliktir yâni insanı en çok cennete yaklaştıran... Cömert olacak.

Cömertlik üç çeşittir:

Birincisi: Mal cömertliği. Parası var, pulu var, malı var, eşyası var, veriyor. Kese kağıdında meyva dolu, “Al kardeşim, al kardeşim...” veriyor. Cebinde para var, “Al kardeşim, al kardeşim...” veriyor. Mal cömertliği.

İkincisi: Ten cömertliği, yâni vücutça cömertlik. Ten; vücut demek Farsça’da. Vücut cömertliği. Yâni hizmete koşuyor. Tembel tembel kenarda durmuyor; o işe, bu işe, müslümanların hayırına, büyüklerin, âlimlerin, yaşlıların, muhtaçların hizmetine koşuyor. Tamam, bu da ten cömertliği... İsterse cebinde hiç para olmasın, teni cömert. Hizmete koşuyor.

Üçüncüsü: Can cömertliği. Can; ruh demek Farsça’da. Canını veriyor yâni. Allah yolunda canını veriyor.

Demek ki infak etmeyen, malından vermeyen, cömert olmayan yalancıdır.

3. Üçüncüsü: (*Ve meni'ddeà hubben nebî salla'llàhu aleyhi ve sellem*) “Peygamberi

sevdiğini iddia eden bir kimse, ediyor ama iddia; (min gayri muhabbeti'l-fakr) fakirliği sevmeden, dervişliği, fakirliği sevmeden Peygamber Efendimiz'i sevdiğini iddia eden kimse, (fehüve kezzâbün) o da yalancının tekidir. Fakrı sevecek, fakirliği sevecek.” Böyle buyurmuş.

Hatem-i Esam maddesi bitti. Ondan sonraki bahse geldik. Onun ne olduğunu söyleyelim, nasib olursa önümüzdeki hafta okumak üzere: Ahmed ibn-i Ebi'l-Havârî'ye geldi, 98. sayfa.

Soru:

“—Eğer kitapta geçmezse, Hâtem-i Esam Hazretleri'yle ilgili bir şey anlatacağınızı söylemişsiniz...”

Evet, Hâtem-i Esam Hazretleri'nin menâkıbı, tabii bu kitabın yazdığı kadar değildir. Ben, birçok kitapları okurken, bu büyüklerimizin çok güzel başka menâkıbını da duyuyorum, rastlıyorum. Sizler de rastlayabilirsiniz. Benim tavsiyem: Bu büyüklerimizin menâkıbılarını bulduğunuz yerde kayda geçirin ve dosyalayın. Yâni siz bu çalışmaları yapın, biriktiği zaman kocaman bir dosya olur.

Meselâ, ben birçok kitapta görmediğim menâkıbını okudum İbrâhim ibn-i Edhem Hazretleri'nin, çok güzel şeyler... Ama, İbrahim ibn-i Edhem'in hayatıyla ilgili ansiklopedi ve kitapları karıştırırken, aradığın zaman onları bulamıyorsun. Demek ki, malzeme dağılmış, muhtelif kitaplara dağılmış.

O halde ne lâzım?.. Onları toplamak lâzım. Yâni bir konuya mahsus esere ne deniliyor?

Monografi deniliyor. Monografiler yazmak lâzım. Yâni, bir *İbrâhim ibn-i Edhem diye kitap yazmak lâzım! Bir Hâtem-i Esam Hazretleri diye kitap yazmak lâzım!.. Böyle olursa, bütün malzeme toplanırsa, bunların hayatlarından, sözlerinden istifade daha güzel olur.*

Hâtem-i Esam Hazretleri, Sağır Hâtem demektir. Ama sağır olduğundan değildir diye anlatmıştık, bir kadınla macerasını...

Kadın gelmiş, huzura girip böyle otururken, nasılsa bir yellenmiş, ses çıkmış, sesli olarak yellenmiş. E tabii çok ayıp bir şey. Hani şeyh efendinin huzuruna giriyor, işte otururken zorlandı demek ki şöyle bir. Bir yellenme sesi çıkınca, kıkırmızı kesilmiş kadıncağız, çok mahcub olmuş.

Şeyh efendi de o sesi duymuş, hiç bozuntuya vermemiş. Kuvvetli insanlar, yâni kendilerine hakim insanlar. Hemen şip şak düşünmüş, bu kadın çok mahcub oldu. E ne yapmak lâzım? Kurtarmak lâzım!

“—Hanım, kızım! Öyle uzakta durma. Benim kulağım ağırdır, biraz yakına gel ne söyleyeceksen, duyamam.” demiş.

“—Haa, bu şeyh biraz sağır demek ki, pekiyi.” demiş, biraz yakına gelmiş.

“—Efendim işte şunu soracaktım...” bilmem ne filan deyince,

“—Bağır bağır, duyamıyorum!” demiş.

Kadın bangır bangır bağırarak derdini anlatmış, içi de rahatlamış. Demiş ki:

“—Bu benim yellendiğimi duymadı. Bu kadar sağır, anlamadı.

Yüzünden de bir değişiklik olmadı, şaşırma da olmadı. Demek ki duymadı.” demiş.

Hâtem-i Esam Hazretleri, o kadın ölünceye kadar sağır taklidi yapmış mahçup olmasın, üzülmesin kadıncağız diye. Nasıl hatır, gönül kollayan insanlar oldukları anlaşılıyor.

Daha çok menakıbı var...

Medine-i Münevvere’ye gitmiş, sormuş oradakilere, demiş: “–Peygamber Efendimiz’in sarayı nerede?”

Demişler ki:

“–Peygamber Efendimiz’in sarayı marayı yok. Sade mescidi var, türbesi var.” filan...

“–E pekiyi bu saraylar kimin?” “–İşte falancanın, filancanın...”

“–Vah vah!.. Peygamber Efendimiz’in beldesini cebbarların, zalimlerin istilâ ettiği anlaşılıyor.” demiş.

Böyle güzel şeyleri var. Hâtem-i Esam çok büyük bir zât. Yâni, sevgisi gönlümüzde kuvvetli olması gereken şahıslardan biri...

Fâtiha-i şerife mea’l-besmele!

Prof. Dr. Mahmud Es’ad COŞAN

21. 08. 1993 - İstanbul

[Bütün TASAVVUF SOHBETLERİ’ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

SERVER
Kürsü